

process. 1905 i 1917 gody / B.Anan'ich, R.Ganelin // Istorija SSSR. – 1991. – № 2. – S. 96-106.

2. Anan'ich B. Sergej Jul'evich Vitte / B.Anan'ich, R.Ganelin // Voprosy istorii. – 1990. – № 8. – S. 32-52.

3. Anan'ich B.V. Sergej Jul'evich Vitte i ego vremja / B.V. Anan'ich, R.Sh. Ganelin; RAN. In-t ros. istorii. Sank-Peterburg. fil. – SPb.: Dmitrij Bulanin, 2000. – 430 s., [6] l. il. – Bibliogr. v primech. v konce gl.; Ukaz. imen: s.422-428.

4. Abalkin L. Jekonomicheskie vozzrenija i gosudarstvennaja dejatel'nost' S.Ju. Vitte / L.Abalkin // Voprosy jekonomiki. – 1999. – № 4. – S. 4-26.

5. Bohanov A. Sergej Jul'evich Vitte / A.Bohanov // Rossijskie reformatory, XIX – nachala XX v.: [Sbornik] / Otv. red. A.P. Korelin; vstup. st. A.N. Saharova. – Moskva : Mezhdunar. otnoshenija, 1995. – 317 s.

6. Vronskij O. Krest'janstvo i vlast' (1900-1923) / O.Vronskij. – Tula: TO IRO, 1993. – 137 s.

7. Djakin V. Byl li shans u Stolypina?: [O reformah gosudarstvennogo dejatelja] / V.Djakin // Zvezda. – 1990. – № 12. – S. 113-124.

8. Djakin V. Den'gi dlja sel'skogo hozjajstva: Vybor puti jekonomicheskogo razvitiya Rossii 1892-1914 / V.Djakin // Istorija SSSR. – 1991. – № 3. – S. 64-82.

9. Djakin V.S. Den'gi dlja sel'skogo hozjajstva. 1892-1914 gg.: (Agrarnyj kredit v jekonomicheskoy politike carizma). – SPb.: Izdatel'stvo S.-Peterburgskogo universiteta, 1997. – 356 s.

10. Djakin V. Iz istorii sel'skohozjajstvennoj politiki carizma v konce 19 – nachale 20 v. / V.Djakin // Problemy social'no-jekonomicheskoy istorii Rossii: K 100-letiju so dnja rozhdenija B.A. Romanova. – SPb.: Nauka, 1991. – S. 197-209.

11. Mironov G. Gosudari i gosudarevy ljudi: Portrety v kontekste istorii / G.Mironov. – M.: Izdatel'stvo "Mart", 1999. – 256 s.

12. Solov'ev Ju. Samoderzhavie, dvorjanstvo i problema sblizhenija s krest'janstvom v konce 19 – nachale 20 v. / Ju.Solov'ev // Reformy ili revoljucija? Rossija 1861-1917. – M., 1994. – S. 100-111.

13. Alekseev A. Sud'ba reformatora v jepohu kataklizmov / A.Alekseev // Nauka i zhizn'. – 2007. – № 1. – S. 64-73.

14. Belihin V. Reformirovanie zemel'nyh otnoshenij v Rossii v XIX-XX vv. / V.Belihin. – M., 2000. – 320 s.

15. Lebedev V. Mestnye komitety Osobogo soveshhanija o nuzhdah sel'skohozjajstvennoj promyshlennosti (1902-1904 gg.) / V.Lebedev // Otechestvennaja istorija. – 2001. – № 5. – S. 58-69.

16. Martynov S. Gosudarstvo i jekonomika: sistema S.Ju. Vitte / S.Martynov. – SPb.: Nauka, 2002. – 405 s.

17. Raskov N.V. Kontury politiko-jekonomicheskoy sistemy S.Ju. Vitte [Elektronnij resurs] / N.V. Raskov // Problemy sovremennoj jekonomiki. – 2002. – № 1. – Rezhim dostupu: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=37>

18. Bepalov S. Problemy jekonomicheskoy modernizacii Rossii konca XIX – nachala XX veka v ocenkah pravitel'stva i liberal'noj oppozicii. – Diss... kand. ist. n. / S.Bepalov. – Samara, 2000. – 239 s.

19. Dzagilev V. Al'ternativy reshenija agrarnogo voprosa v Rossii (Na materialah gosudarstvennyh organov i politicheskijh partij nachala XX veka). – Diss... kand. ist. n. / V.Dzagilev. – M., 1994. – 185 s.

20. Kolontaeva A.V. S.Ju. Vitte i agrarnyj vopros v Rossii (1892-1906 gg.): Avtoref. dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.02 / A.V. Kolontaeva. – Rostov-na-Donu: Rost. gos. un-t, 1998. – 27 s.

21. Rodikov M. Rossijskaja derevnja: diskussii o putjah razvitiya i uroki agrarnyh reform (konec XIX – 20-e gg. XX v.). – Diss. ... kand. ist. n. / M.Rodikov. – M., 1996. – 205 s.

Svyaschenko Z. V., Doctor of Historical Sciences, Associate Professor of World History and Jurisprudence, Uman State Pedagogical University Paul Tychiny (Ukraine, Uman), zinaidasvyaschenko09@rambler.ru

Agrarian question in politics S.Y. Witte: contemporary russian historiography of the problem

The views of contemporary Russian historians agricultural policy S.Vitte. It is concluded that within the modern Russian historiography agricultural relief vyokremnyvsva such direction as vittelohiya, what does a significant amount of research output, the object of which is to highlight the figure, the views and activities S.Witte.

Indicated that while scientists are not raised for the purpose of agricultural policy investigate S. Witte as a holistic process of understanding its essence agrarian question and how to resolve it, working out the main provisions of the pro-government agricultural policy, which was implemented by the prime minister P.Stolypin. Some views S.Witte on the nature and ways of solving the agrarian question in the Russian Empire in the early twentieth century deserve reconsideration, further study, since so far there are errors and omissions in their interpretation.

Keywords: S.Witte, vittelohiya, agricultural policy, historiography, modern historians.

Священко З. В., доктор исторических наук, доцент кафедры всемирной истории и права, Уманский государственный педагогический университет им. Павла Тычины (Украина, Умань), zinaidasvyaschenko09@rambler.ru

Аграрный вопрос в политической деятельности С. Ю. Витте: современная российская историография проблемы

Проанализированы взгляды современных российских историков на аграрную политику С. Витте. Сделан вывод о том, что в рамках современной российской аграрной историографии рельефно выделилось такое направление, как vittelohiya, о чем свидетельствует значительное количество научной продукции, объектом освещения в которой является фигура, взгляды и деятельность С. Витте.

Указано, что одновременно учеными не ставилось целью исследовать аграрную политику С. Витте как целостный процесс осмысления им сущности аграрного вопроса и путей его решения, наработки основных положений проправительственной аграрной политики, которая была реализована за премьерства П. Столыпина. Отдельные взгляды С. Витте на сущность и пути решения аграрного вопроса в Российской империи в начале XX в. заслуживают переосмысления, дополнительного изучения, поскольку и до сих пор имеют место неточности и упущения в их интерпретации.

Ключевые слова: С. Витте, vittelohiya, аграрная политика, историография, современные российские историки.

* * *

УДК [94:364.3]“1922/1933”(47+57)

Вальчук О. І.

**аспірантка кафедри всесвітньої історії,
Вінницький державний педагогічний університет
ім. М. Коцюбинського (Україна, Вінниця),
soviet_ist@yahoo.com**

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ В СРСР (1922-1933 РР.): ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД

Запровадження інституту соціального страхування в СРСР мало політичне, економічне й ідеологічне підґрунтя, що, безперечно, знайшло відображення у виборі підходів до висвітлення процесу його розвитку. Метою статті є короткий огляд праць, присвячених вивченню радянського соцстраху. Хоча історіографія проблеми охоплює достатньо велику кількість робіт, у жодній з них організаційна система соціального страхування в період з 1922 по 1933 рр. не розглядалася, як цілісне історичне явище з низкою власних особливостей, внутрішніх та зовнішніх взаємозв'язків. Історики радянської доби, виходячи з позицій офіційної ідеології, основний акцент робили на висвітлення провідних тенденцій радянської соціальної політики, що втілювалися у життя через інститут соціального забезпечення, уникаючи оцінки власне страхових принципів, їх переваг і недоліків. Впродовж останніх двадцяти років в історичній науці відбувся перегляд значимості вивчення попереднього досвіду функціонування соцстраху в СРСР. Але, на даний час, територіальні рамки досліджень обмежені окремими областями та регіонами.

Ключові слова: соціальне страхування, нова економічна політика, реконструктивний період, ідеологія, вітчизняна за зарубіжна історіографія, англо-американські радянологи.

На сучасному етапі інтерес до вивчення соціального страхування викликаний необхідністю знайомства з його минулим для розуміння теперішнього і прогнозування перспектив на майбутнє. Високий рівень розвитку соцстраху краще за будь-які політичні заяви та декларації підтверджує соціальну спрямованість державної політики, він є показником зацікавленості провідних сил у підтримці заходів спрямованих на покращення добробуту населення. Глибокий і всебічний аналіз попереднього досвіду, за умови ефективного використання отриманих знань, дозволить уникнути низки промахів, які мали місце в інший час, але в подібній ситуації.

Сьогодні, у зв'язку з існуючими дискусіями щодо необхідності реформування системи соцстраху, особливу увагу істориків привертає процес становлення та розвитку соціального страхування в СРСР у 20-30-х роках XX століття.

Метою означеної статті є короткий огляд праць, присвячених дослідженню радянського соцстраху 1922-

1933-х рр. Автор аналізує доступні йому матеріали орієнтуючись виключно на їх тематичну спрямованість, що передбачає залучення надбань як радянського, так і сучасного періоду представленого роботами українських, романо-германських та російськомовних авторів.

Першими дослідниками соціального страхування були інженери, лікарі, економісти, юристи – практики, яких цікавило вирішення проблем і суперечностей для якомога ефективного використання переваг цього інституту. За часів існування СРСР усі зусилля були спрямовані на формування особливої, з огляду на об'єктивні і суб'єктивні фактори, радянської моделі соцстраху, що, безперечно, знайшло відображення в працях присвячених або ж певною мірою пов'язаних із цим питанням.

Система соціального страхування, яка могла б ефективно працювати в складних умовах відбудови, відновлення промисловості, вимагала кваліфікованого теоретичного обґрунтування. Саме тому до цієї справи були залучені спеціалісти, які уже мали досвід роботи у цій сфері: М. Вигдорчик [4; 5], Л. Забелін [11; 12], З. Теттенборн [27]. Їхній науковий доробок став фундаментом, з якого розпочалася розбудова соцстраху в радянській державі. Фактично це було ознайомлення з термінологією, основними принципами соціального страхування, його метою і завданнями.

Практична реалізація теоретичних постулатів супроводжувалася низкою ускладнень, пошук шляхів подолання яких входив до кола професійних обов'язків керівних та відповідальних працівників у системі управління державним соціальним страхуванням на загальносоюзному рівні та в окремих радянських республіках. Начальник Центрального управління соціального страхування НКП СРСР Л. Немченко був автором одних із перших брошур і книг, присвячених розвитку соцстраху в СРСР [23; 24]. В. Гутцайт як провідний спеціаліст з питань, пов'язаних із організацією фінансової системи, свої рекомендації і висновки неодноразово викладав на сторінках періодичних видань та у формі популярних нарисів [6; 7; 8]. Аналогічним чином, висвітлюючи найбільш актуальні для практичної діяльності страхових органів моменти, діяли В. Догадов [10] і І. Фрейман [29] (начальник Головоцстраху УСРР).

У реконструктивний період зміна завдань радянського соцстраху у соціалістичному будівництві вимагала перегляду його теоретичних положень на основі постулатів марксизму-ленінізму. Теоретики намагалися розмежувати обсяг та зміст цього інституту в капіталістичному та соціалістичному суспільствах. Зазначені питання знайшли широке висвітлення у статтях і виступах А. Баріта [2], Б. Любімова [17], М. Петрова [25] та ін.

Зважаючи на значну кількість публікацій 1920-1930-х років, що стосувалися найрізноманітніших проявів функціонування системи соціального страхування, навіряд чи виправдано буде говорити про їх високий науково-теоретичний рівень. У своїй більшості вони носили прикладний характер. Ця обставина ускладнює їх використання для реконструкції організаційної побудови соцстраху в СРСР в означений період. Оскільки для того, щоб отримати достовірні уявлення, необхідно об'єднати в єдине ціле чимало опосередкованих свідчень. Виняток становлять праці Б. Файнгольда [28] та

В. Караваєва і Я. Тідемана [14], в яких автори зосередили увагу саме на структурі мережі органів соціального страхування. Особливо цінним є те, що шляхом їх детального аналізу, можна простежити зміну позицій, функцій та призначення соцстраху за часів існування НЕПу та в реконструктивний період. Однак інформацію подано в напруженому стилі, для загального ознайомлення, а вступні статті й авторські відступи позначені потужним ідеологічним навантаженням.

Переваги системи соціального страхування в СРСР, її особливості у зв'язку з пристосуванням до якісно іншого суспільного укладу, відображені в працях Б. Данського [9], Б. Любімова [18]. Автори застосовували історичні екскурси в дореволюційний період і порівняння із зарубіжним досвідом.

Враховуючи специфіку робіт сучасників досліджуваного періоду, зазначимо, що 1920-1930-ті рр. були найбільш сприятливим часом в радянській історії для появи праць, що стосувалися широкого кола питань, пов'язаних із функціонуванням інституту соціального страхування.

Про зниження наукового інтересу у 1940-1950-х рр. до проблем соцстраху свідчить різке зменшення кількості праць з цієї тематики.

У 1960-1980-х роках у радянській історіографії з'являються багатотомні фундаментальні видання, в яких висвітлено фрагменти з історії соціального страхування. Однак соцстрах продовжував зберігати статус неактуальної теми, залишаючись на периферії історії робітничого класу.

Переоцінка значення і необхідності вивчення радянської моделі соціального страхування відбулася лише після розпаду СРСР, що зумовило появу низки наукових розвідок з означеної теми.

В сучасній українській та російській історіографії окремі аспекти становлення та розвитку радянського соцстраху вивчено в працях С. Ашмаріної [1], М. Латипова [16], О. Мельничука [19], О. Мовчан [20], А. Морозова [21; 22], В. Шарпатога [30] переважно в регіональному вимірі. Автори опираються на документальні матеріали обласних архівів Російської Федерації або ж центральних та обласних архівів колишніх союзних республік. Наприклад, М. Латипов зосереджує увагу на історії розвитку соціального страхування в Башкортостані, встановлюючи тісні спадкові зв'язки між попереднім історичним досвідом і сучасними реаліями. О. Мельничук вивчає історію соціального страхування в радянській Україні. О. Мовчан зупиняється на проблемах соціального страхування українських робітників в добу нової економічної політики. В. Шарпатов у межах дослідження радянської соціальної політики висвітлив початковий етап становлення соцстраху в УСРР. Базові праці російських дослідників С. Ашмаріної та А. Морозова стосуються дореволюційного етапу розвитку соцстраху. Їхні статті, присвячені періоду 1920-1930-х років носять оглядовий характер і відображають лише загальні тенденції.

Лише дотично, в контексті історичної ретроспективи, до історії соцстраху в СРСР зверталися у своїх дослідженнях російські економісти і соціологи – О. Бурдигіна [3], Ю. Косарев [15], В. Яметов [31].

Крім одноосібних досліджень з історії соціального страхування в Росії, з 90-х років минулого століття зна-

чного поширення набула практика публікації матеріалів, зібраних у межах діяльності цільових проектів і науково-практичних конференцій. У 2001 р. вийшла друком перероблена і представлена в авторській редакції Г. Дегтярьова аналітична доповідь, підготовлена групою дослідників у 1998-1999 рр. у межах Проекту сприяння структурній перебудові системи соціального захисту населення [26]. У 2012 р. для широкого загалу стала доступною монографія, присвячена розвитку соціального страхування в Росії у 1912-2012 рр., яка стала підсумком проведення Всеросійської заочної науково-практичної конференції “100 років обов’язковому соціальному страхуванню в Росії: історичні традиції і сучасні новації” [13]. В обох випадках було застосовано комплексний підхід, що передбачає аналіз нормативно-правової бази і статистичних даних, висвітлення теоретичних і практичних аспектів питання. Охоплення значного часового проміжку не дозволило авторам детально зупинитися на кожному з етапів розвитку соцстраху, однак дало змогу простежити його еволюцію і динаміку змін, зосередити увагу на ключових моментах вписаних в єдину струнку систему.

Останні кілька десятиліть англо-американськими радянологами активно розробляються такі проблеми, як історія радянської культури, НЕП, соціальна та економічна політика радянської держави. Статті, присвячені зазначеній тематиці неодноразово з’являлися на сторінках американських журналів “The Russian Review” та “Foreign Affairs”.

Власне ключові питання розвитку соціального страхування в СРСР досліджували А. Абрамсон [32], Д. Кеннет [33], Г. Рімлінгер [34; 35; 36] та ін.

А. Абрамсон звертає увагу на той факт, що з 1917 р. по 1935 р. кожен новий етап розвитку радянської держави – громадянська війна і період “воєнного комунізму”, нова економічна політика, перший п’ятирічний план, початок другої п’ятирічки – позначився реформами системи соціального страхування як в загальних межах, так і щодо конкретних питань, таких як фінансові ресурси, грошові допомоги і особливо система управління. Дослідник детально розглядає останній аспект, аналізуючи інституційні зміни соцстраху після 1933 р., оскільки саме в цей час, в результаті реорганізації, НКП СРСР був ліквідований, а його функції передані Всесоюзній центральній раді професійних спілок (ВЦРПС) [32, р. 62].

Принципи побудови радянської системи соціального страхування, особливості організації та функціонування її апарату управління в період НЕПу досліджує Д. Кеннет.

Г. Рімлінгер у книзі “Політика соціального забезпечення та індустріалізація в Європі, Америці та Росії” окремий розділ присвятив ідеологічним питанням соціального страхування. Автор зазначає, що офіційно, всі соціальні виплати розглядалися як односторонні подарунки держави, на які всі громадяни мають право за законом. Радянські делегати ніколи не пропускали нагоди наголосити на тому, що, на відміну від систем страхових внесків капіталістичних країн, їхня є яскравим прикладом “соціалістичного гуманізму” і глибокої турботи держави про добробут людини [36, р. 254].

Аналізуючи зміну ролі соцстраху після згорання НЕПу, він дотримується думки, що радянське керівниц-

тво максимально використало досягнення і можливості соціального страхування для зміцнення планової економіки. Перш за все це стосувалося регулювання рівня заробітної плати працівників окремих професій і галузей промисловості. Страхові допомоги використовувалися у якості заохочення для підвищення продуктивності праці. Не менш важливим фактором був радянський метод фінансування соцстраху, який робив систему більш гнучкою і піддатливою для маніпулювання з метою підвищення продуктивності праці і дисципліни в порівнянні, наприклад, з американською. Крім того, проблема стимулу в американській системі ускладнювалася тим, що одна частина податку на соціальне страхування вираховувалася із заробітної плати працівника, інша, яку сплачував роботодавець, також в певній мірі відображалася на матеріальному становищі застрахованого у вигляді підвищення цін. В СРСР внески на соціальне страхування з працівників не стягувалися, держава щороку виділяла необхідні на потреби соцстраху кошти без прив’язки до цільових джерел доходу. Такий метод фінансування залишав державі більше свободи для зміни рівня і структури страхової допомоги, а також право на обрання умов для задоволення своєї мети залежно від потреб часу [34, р. 53-54].

Розширення культурного та освітнього обміну між Сходом та Заходом сприяло накопиченню знань про соціальні інститути в Радянському Союзі. Завдяки цьому з’явилася стаття Г. Рімлінгера, в якій він простежує зміну функцій профспілок у сфері соціального страхування, описує зв’язок системи соцстраху та профспілкової структури, визначає масштаби і значення діяльності професійних спілок в галузі соцстраху для радянської промисловості.

Автор зазначає, що з початку 1930-х років соціальне страхування почало поступово переходити під контроль професійних спілок. Такий стан речей дозволяв одночасно вирішити кілька важливих завдань. У зв’язку з тим, що профспілки втратили можливість захищати інтереси працівників, особливо в питаннях регулювання заробітної плати та умов праці, активне залучення у сферу соціального страхування сприяло підвищенню їх авторитету в суспільстві. З іншого боку, передача управління засобами соцстраху профспілкам була більш природною, ніж державним органам [35, р. 401].

Відзначимо, що проаналізовані вище праці англо-американських дослідників написані з якісно інших концептуальних позицій. Вони позбавлені впливу радянської ідеології і пропаганди, однак не можуть претендувати на завершеність та всебічність висвітлення проблеми у зв’язку з відсутністю доступу до значного масиву джерел.

Таким чином, проведений історіографічний огляд дозволяє стверджувати, що вивчення соціального страхування в СРСР періоду 1920-1930-х рр., зважаючи на суспільну значущість цього інституту, особливо на сучасному етапі історичного розвитку, потребує подальшого розширення і поглиблення з врахуванням досвіду і напрацювань попередників через використання нових методологічних підходів і шляхом залучення усіх доступних груп джерел, документальних матеріалів із фондосховищ архівних установ Російської Федерації та інших колишніх радянських республік.

Список використаних джерел

1. Ашмарина С. В. Социальное страхование в условиях новой экономической политики 20-х гг. XX века / С. В. Ашмарина // Рабочие в России: исторический опыт и современное положение: материалы IV научно-практической конференции, 3-5 ноября 2003 г. – Москва: Эдиториал, 2004. – С. 200-202.
2. Барит А. Борьба против меньшевиков / А. Барит // Вопросы страхования. – 1933. – № 11. – С. 27-31.
3. Бурдыгина Е. А. Развитие социального страхования в России в период трансформации социально-экономической системы (на материалах Оренбургской области): автореф. дис. ... канд. эконом. наук : 08.00.01 – Экономическая теория / Е. А. Бурдыгина. – Самара, 2007. – 23 с.
4. Вигдорчик Н. А. Социальное страхование в общедоступном изложении / Н. А. Вигдорчик. – М. : Вопросы труда, 1927. – 190 с.
5. Вигдорчик Н. А. Теория и практика социального страхования. Вып.1. – Теоретические основы социального страхования / Н. А. Вигдорчик. – М.-Петроград: Книга, 1919. – 139 с.
6. Гутцайт В. На что живут страховые органы (популярное изложение финансовой системы советского социального страхования) / В. Гутцайт. Изд. 2-е. – М. : Вопросы труда, 1926. – 64 с.
7. Гутцайт В. Роль и значение запасного фонда / В. Гутцайт // Вопросы страхования. – 1923. – № 26. – С. 4-7.
8. Гутцайт В. Страховой тариф. Нужно ли отказаться от системы дифференциальных ставок? / В. Гутцайт // Вопросы страхования. – 1927. – № 2. – С. 2-4.
9. Данский Б. Г. Социальное страхование раньше и теперь / Б. Г. Данский. Изд. 2-е. – М. : Вопросы труда, 1928. – 251 с.
10. Догадов В. М. Социальное страхование. Основы советского законодательства о социальном страховании / В. М. Догадов. – М. : Гострудиздат, 1930. – 114 с.
11. Забелин Л. В. Пути и судьбы социального страхования. Краткий очерк экономических основ социального страхования / Л. В. Забелин. Изд. 2-е. – М. : Гострудиздат, 1929. – 112 с.
12. Забелин Л. Теоретические основы социального страхования / Л. Забелин. – М. : Вопросы труда, 1926. – 223 с.
13. Испытано временем: 100 лет обязательному социальному страхованию в России (1912-2012) / Под научной редакцией А. В. Морозова. – Казань: Изд-во КНИТУ, 2012. – 216 с.
14. Караваев В. В., Тидеман Я. Г. Организационная система социального страхования / В. В. Караваев, Я. Г. Тидеман. – М.-Л.: Государственное социально-экономическое издательство, 1932. – 86 с.
15. Косарев Ю. А. Концептуальные модели государственного социального страхования как форма социальной защиты и национальной безопасности общества в пореформенный период: автореф. дис. ... док. социолог. наук : 22.00.04 – Социальная структура, социальные институты и процессы / Ю. А. Косарев. – М., 1999. – 34 с.
16. Латыпов М. М. Социальное страхование в Башкортостане: история и современность / М. М. Латыпов. – Уфа: Гамгиль, 2005. – 400 с.
17. Любимов Б. Против извращения основ советского соцстраха / Б. Любимов. – М. : Профиздат, 1934. – 133 с.
18. Любимов Б. Социальное страхование в прошлом и настоящем / Б. Любимов. Изд. 3-е. – М. : Вопросы труда, 1925. – 128 с.
19. Мельничук О. А. Соціальне страхування в радянській Україні (20-30-ті рр. XX ст.) / О. А. Мельничук. – Вінниця: “Едельвейс і К”, 2009. – 372 с.
20. Мовчан О. М. Соціальне страхування робітників УСРР в добу нової економічної політики (1921-1928 рр.) / О. М. Мовчан // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – 2009. – Вип. 2. – С. 105-116.
21. Морозов А. В. Социальное страхование в СССР в 20-30-е гг. XX века: Достижения и провалы / А. В. Морозов // Церковь, государство и общество в истории России XX века: Материалы V международной конференции, Иваново, 8-9 декабря 2005 г. (к 10-летию духовного образования в Иваново-Вознесенской и Кинешемской епархии). – Иваново, 2005. – С. 180-183.
22. Морозов А. В. Социальное страхование в России: Исторический опыт 1903-1933 гг. // Социальная политика и социология. – 2006. – № 2. – С. 88-102.
23. Немченко Л. П. Социальное страхование в Союзе ССР. 1924-1926. Диаграммы с пояснительным текстом / Л. П. Немченко. – М. : Вопросы труда, 1927. – 103 с.
24. Немченко Л. П. Финансовые вопросы социального страхования в 1923 г. / Л. П. Немченко. – М. : Вопросы труда, 1923. – 48 с.
25. Петров Н. М. Научная работа Цусстраха на новых путях / Н. М. Петров // Вопросы страхования. – 1931. – № 26. – С. 8.
26. Развитие социального страхования в России. Роль фонда социального страхования в социальной защите граждан. – М. : “Визави”, 2001. – 321 с.
27. Теттенборн З. Советское социальное страхование / З. Теттенборн. Изд. 3-е. – М. : Вопросы труда, 1929. – 139 с.
28. Файнгольд Б. М. Как строятся органы социального страхования / Б. М. Файнгольд. – М. : Вопросы труда, 1926. – 48 с.
29. Фрейман И. И. Финансовая система социального страхования. Сводка правил, регулирующих финансовые взаимоотношения органов соцстраха со страхователями / И. И. Фрейман. – Харьков: Вопросы труда, 1927. – 108 с.
30. Шарпаций В. Г. Соціальне забезпечення в УРСР (20-30-ті рр. XX ст.) / В. Г. Шарпаций. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 268 с.
31. Яметов В. М. Система социального страхования как социальный институт: автореф. дис. ... канд. социолог. наук : 22.00.04 – Социальная структура, социальные институты и процессы / В. М. Яметов. – С-Пб., 2005. – 24 с.
32. Abramson A. The Reorganization of Social Insurance Institutions in the U.S.S.R. / A. Abramson // 31 Int'l Lab. Rev. 364 (1935). – P. 56-64.
33. Kenneth D. Social Insurance in the Soviet Union / D. Kenneth // Annals of the American Academy of Political and Social Science Vol. 178, Increasing Government Control in Economic Life (Mar., 1935). – P. 181-189.
34. Rimlinger G. Social insurance and manpower policy in the Soviet Union / G. Rimlinger // The Rice University Studies. July 1962, Vol. 48 Issue 2. – P. 51-61.
35. Rimlinger G. The Trade Union in Soviet Social Insurance: Historical Development and Present Functions / G. Rimlinger // Industrial and Labor Relations Review, April 1961, Vol. 14, No. 3. – P. 397-418.
36. Rimlinger G. Welfare policy and industrialization in Europe, America, and Russia / G. Rimlinger. – New York, Wiley, 1971. – 362 p.

References

1. Ashmarina S.V. Social'noe strahovanie v usloviyah novoj e'konomicheskoy politiki 20-h gg. XX veka / S.V. Ashmarina // Rabochie v Rossii: istoricheskij opyt i sovremennoe polozhenie: materialy IV nauchno-prakticheskoy konferencii, 3-5 noyabrya 2003 g. – Moskva: E'ditorial, 2004. – S. 200-202.
2. Barit A. Bor'ba protiv men'shevikov / A. Barit // Voprosy strahovaniya. – 1933. – № 11. – S. 27-31.
3. Burdygina E.A. Razvitie social'nogo strahovaniya v Rossii v period transformacii social'no-e'konomicheskoy sistemy (na materialah Orenburgskoj oblasti): avtoref. dis. ... kand. e'konom. nauk: spec. 08.00.01 – E'konomicheskaya teoriya / E.A. Burdygina. – Samara, 2007. – 23 s.
4. Vigdorichik N.A. Social'noe strahovanie v obshhedostupnom izlozhenii / N.A. Vigdorichik. – M. : Voprosy truda, 1927. – 190 s.
5. Vigdorichik N.A. Teoriya i praktika social'nogo strahovaniya. Vyp.1. – Teoreticheskie osnovy social'nogo strahovaniya / N.A. Vigdorichik. – M.-Petrograd: Kniga, 1919. – 139 s.
6. Gutcajt V. Na chto zhivut strahovye organy (populyarnoe izlozhenie finansovoy sistemy sovetskogo social'nogo strahovaniya) / V. Gutcajt. Izd. 2-e. – M. : Voprosy truda, 1926. – 64 s.
7. Gutcajt V. Rol' i znachenie zapasnoy fondy / V. Gutcajt // Voprosy strahovaniya. – 1923. – № 26. – S. 4-7.
8. Gutcajt V. Strahovoj tarif. Nuzhno li otkazat'sya ot sistemy differencial'nyh stavok? / V. Gutcajt // Voprosy strahovaniya. – 1927. – № 2. – S. 2-4.
9. Danskij B.G. Social'noe strahovanie ran'she i teper' / B.G. Danskij. Izd. 2-e. – M. : Voprosy truda, 1928. – 251 s.
10. Dogadov V.M. Social'noe strahovanie. Osnovy sovetskogo zakonodatel'stva o social'nom strahovanii / V.M. Dogadov. – M. : Gostrudizdat, 1930. – 114 s.
11. Zabelin L.V. Puti i sud'by social'nogo strahovaniya. Kratkij ocherk e'konomicheskikh osnov social'nogo strahovaniya / L.V. Zabelin. Izd. 2-e. – M. : Gostrudizdat, 1929. – 112 s.
12. Zabelin L. Teoreticheskie osnovy social'nogo strahovaniya / L. Zabelin. – M. : Voprosy truda, 1926. – 223 s.
13. Ispytano vremenem: 100 let obyazatel'nomu social'nomu strahovaniyu v Rossii (1912-2012) / Pod nauchnoj redakciej A.V. Morozova. – Kazan': Izd-vo KNIU, 2012. – 216 s.
14. Karavaev V.V., Tideman Ya.G. Organizacinnaya sistema

social'nogo strahovaniya / V.V. Karavaev, Ya.G. Tideman. – M.-L.: Gosudarstvennoe social'no-e'konomicheskoe izdatel'stvo, 1932. – 86 s.

15. Kosarev Yu.A. Konceptual'nye modeli gosudarstvennogo social'nogo strahovaniya kak forma social'noj zashhity i nacional'noj bezopasnosti obshhestva v poreformennyj period: avtoref. dis. ... dok. sociolog. nauk: spec. 22.00.04 – Social'naya struktura, social'nye instituty i processy / Yu.A. Kosarev. – M., 1999. – 34 s.

16. Latypov M.M. Social'noe strahovanie v Bashkortostane: istoriya i sovremennost' / M.M. Latypov. – Ufa: Gamgil', 2005. – 400 s.

17. Lyubimov B. Protiv izvrazhsheniya osnov sovetskogo socstraha / B.Lyubimov. – M.: Profizdat, 1934. – 133 s.

18. Lyubimov B. Social'noe strahovanie v proshlom i nastoyashhem / B.Lyubimov. Izd. 3-e. – M.: Voprosy truda, 1925. – 128 s.

19. Mel'nychuk O.A. Social'ne strahuvannya v radjans'kij Ukraini (20-30-ti rr. XX st.) / O.A. Mel'nychuk – Vinnycja: "Edel'vejs i K'", 2009. – 372 s.

20. Movchan O.M. Social'ne strahuvannya robitnykiv USRR v dobu novoi' ekonomichnoi' polityky (1921-1928 rr.) / O.M. Movchan // Naukovi zapysky Ternopil's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu im. V.Gnatjuka. Serija: Istorija. – 2009. – Vyp.2. – S. 105-116.

21. Morozov A.V. Social'noe strahovanie v SSSR v 20-30-e gg. XX veka: Dostizheniya i provaly / A.V. Morozov // Cerkov', gosudarstvo i obshhestvo v istorii Rossii XX veka: Materialy V mezhdunarodnoj konferencii, Ivanovo, 8-9 dekabrya 2005 g.; (k 10-letiyu duhovnogo obrazovaniya v Ivanovo-Voznesenskoj i Kineshenskoj eparhii). – Ivanovo, 2005. – S. 180-183.

22. Morozov A.V. Social'noe strahovanie v Rossii: Istoricheskij opyt 1903-1933 gg. // Social'naya politika i sociologiya. – 2006. – № 2. – S. 88-102.

23. Nemchenko L.P. Social'noe strahovanie v Soyuze SSR. 1924-1926. Diagrammy s pojasnitel'nym tekstem / L.P. Nemchenko. – M.: Voprosy truda, 1927. – 103 s.

24. Nemchenko L.P. Finansovye voprosy social'nogo strahovaniya v 1923 g. / L.P. Nemchenko. – M.: Voprosy truda, 1923. – 48 s.

25. Petrov N.M. Nauchnaya rabota Tsusstraha na novyh putyakh / N.M. Petrov // Voprosy strahovaniya. – 1931. – № 26. – S. 8.

26. Razvitie social'nogo strahovaniya v Rossii. Rol' fonda social'nogo strahovaniya v social'noj zashhite grazhdan. – M.: "Vizavi", 2001. – 321 s.

27. Tettenborn Z. Sovetskoe social'noe strahovanie / Z.Tettenborn. Izd. 3-e. – M.: Voprosy truda, 1929. – 139 s.

28. Fajngol'd B.M. Kak stroyatsya organy social'nogo strahovaniya / B.M. Fajngol'd. – M.: Voprosy truda, 1926. – 48 s.

29. Frejman I.I. Finansovaya sistema social'nogo strahovaniya. Svodka pravil, reguliruyushhih finansovye vzaimootnosheniya organov socstraha so strahovatelyami / I.I. Frejman. – Xarkov: Voprosy truda, 1927. – 108 s.

30. Sharpatij V.G. Social'ne zabezpechennya v URSR (20-30-ti rr. XX st.) / V.G. Sharpatij. – K.: Nika-Centr, 2006. – 268 s.

31. Yametov V.M. Sistema social'nogo strahovaniya kak social'nyj institut: avtoref. dis. ... kand. sociolog. nauk: spec. 22.00.04 – Social'naya struktura, social'nye instituty i processy / V.M. Yametov. – S-Pb., 2005. – 24 s.

32. Abramson A. The Reorganization of Social Insurance Institutions in the U.S.S.R. / A.Abramson // 31 Int'l Lab. Rev. 364 (1935). – P. 56-64.

33. Kenneth D. Social Insurance in the Soviet Union / D.Kenneth // Annals of the American Academy of Political and Social Science Vol. 178, Increasing Government Control in Economic Life (Mar., 1935). – P. 181-189.

34. Rimlinger G. Social insurance and manpower policy in the Soviet Union / G.Rimlinger // The Rice University Studies. July 1962, Vol. 48 Issue 2. – P. 51-61.

35. Rimlinger G. The Trade Union in Soviet Social Insurance: Historical Development and Present Functions / G.Rimlinger // Industrial and Labor Relations Review, April 1961, Vol. 14, No. 3. – P. 397-418.

36. Rimlinger G. Welfare policy and industrialization in Europe, America, and Russia / G.Rimlinger. – New York, Wiley, 1971. – 362 p.

Val'chuk O. I., Postgraduate student of the Department of World History, Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsyubinsky (Ukraine, Vinnitsa), sovet_ist@yahoo.com

Social insurance in the USSR (1922-1933 years): historiographical review

In the introduction of social insurance in the USSR was a political, economic and ideological basis that is certainly reflected in the choice of approaches to explain the process of its development. The aim of the paper is a brief overview of works devoted to the study of Soviet social insurance. Although the historiography of the problem covers a sufficiently large number of papers in any one organizational system social insurance in the period from 1922 to 1933 were not considered as an integral historical phenomenon with a number of its own features, internal and external relationships. Historians Soviet era focused on highlighting key trends Soviet social policies are translated into practice via the Social Security Institute. They avoided the assessment of insurance principles, their advantages and disadvantages. Over the last twenty years in history been revised importance of studying the previous experience of the social insurance in the USSR. However, currently, the territorial scope of studies limited to specific areas and regions.

Keywords: social insurance, new economic policy, the reconstruction period, ideology, domestic and foreign historiography, the Anglo-American sovietologists.

Вальчук Е. И., аспирантка кафедри всемирної історії, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського (Україна, Вінниця), sovet_ist@yahoo.com

Социальное страхование в СССР (1922-1933 гг.): историографический обзор

Введение института социального страхования в СССР имело политическую, экономическую и идеологическую подоплеку, что, безусловно, нашло отражение в выборе подходов к освещению процесса его развития. Целью статьи является краткий обзор работ, посвященных изучению советского соцстраха. Хотя историография проблемы охватывает достаточно большое количество работ, ни в одной из них организационная система социального страхования в период с 1922 по 1933 г. не рассматривалась, как целостное историческое явление с рядом собственных особенностей, внутренних и внешних взаимосвязей. Историки советской эпохи, исходя из позиций официальной идеологии, основной акцент делали на освещение ведущих тенденций советской социальной политики, которые воплощались в жизнь через институт социального обеспечения, избегая оценки собственно страховых принципов, их преимуществ и недостатков. За последние двадцать лет в исторической науке произошел пересмотр значимости изучения предыдущего опыта функционирования соцстраха в СССР. Но, в настоящее время, территориальные рамки исследований ограничены отдельными областями и регионами.

Ключевые слова: социальное страхование, новая экономическая политика, реконструктивный период, идеология, отечественная и зарубежная историография, англо-американские советологи.

* * *

УДК 930 329.21(477)

Головіна О. В.
старший викладач кафедри філософії та політології, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (Україна, Дніпропетровськ), o.v.golovina@gmail.com

ІСТОРИОГРАФІЯ РОСІЙСЬКИХ МОНАРХІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ (1905 – ЛЮТИЙ 1917 РР.): ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Висвітлюється стан дослідження діяльності російських монархічних партій та організацій на території України в період 1905 – лютий 1917 рр. Проведене дослідження присвячене аналізу сучасного рівня наукової розробки проблематики в історіографії, надається характеристика джерельної бази теми, визначаються методологічні принципи та актуальні методи дослідження. Актуальність дослідження історіографії діяльності монархічних об'єднань в Україні обумовлена недостатнім ступенем вивченості проблеми та запитом історичної науки на узагальнення комплексу існуючого історичного знання. Розв'язання розглянутих теоретико-методологічних проблем історіографії діяльності російських монархічних партій та організацій дозволить окреслити коло малодосліджених та дискусійних проблем, виділити основні тенденції, визначити завдання та напрямки подальшого вивчення російських монархічних об'єднань, що були важливою складовою політичних процесів в Україні початку XX ст.

Ключові слова: монархічні організації 1905 – лютий 1917 рр., російські політичні партії в Україні, історіографія, методологія, теоретико-методологічні проблеми.